

ЗАСМЕЧАНАЯ БЕЛАРУСЬ: ФЕТЫШЫ, СІНДРОМ ПЛЮШКІНА І ПУСТЫЯ ПРАСТОРЫ

АНДРЭЙ РАСІНСКІ

Анатацыя: Разгледжаны фетышысцкія і дыскамунікацыйныя аспекты смецця ў сучаснай Беларусі. Фетыш – узнясенне смецця за кошт парцэляваных групаў, смецце – фетыш без нарцысізму. Смецце блакуе камунікацыйныя каналы, выкідае людзей і сімвалы (раскол у звязах, цэнзура, забарона на прафесію). Гэтаму адпавядае сіндром Плюшкіна, што праяўляецца існуючымі савецкімі помнікамі і сімваламі. Для асады нежаданай камунікацыі выкарыстоўваецца і засмечванне “пустым месцам” (дзяржаўная ідэалогія, заблакаваныя плошчы).

Ключавыя словы: смецце, фетыш, сіндром Плюшкіна, асада, камунікацыя, Беларусь.

THE TRASHED BELARUS: FETISHES, HOARDING DISORDER AND EMPTY SPACES

Abstract: Fetishist and discommunicative aspects of trash in modern Belarus are reviewed. Fetish is the ascension of the trash due to the parcelled groups; trash is a fetish without narcissism. Trash blocks communicative channels, throws out men and symbols (split of Unions, censorship, employment ban). Hoarding disorder correlates with it (social representation is the trash of soviet monuments and symbols). For avoiding undesired communication, a method of trashing with “empty spaces” is used (state ideology, forbidden squares).

Keywords: Trash, Fetish, Hoarding Disorder, Investment, Communication, Belarus.

1. Для разумення сучаснай беларускай культуры варта скарыстаць канцэпт “смецця”. Смецце можна разумець як: 1) мяшанку гаспадарчых адкідаў (Rathje and Murphy, 2001); 2) адзін з вынікаў новачаснага сяміягенезу – са зменамі ў працы памяці (Sulima, 2000: 48–49; Assmann, 1996); 3) з’яву эстэтычную (Cartmell et al., 1997); 4) як фетыш; 5) як бруд, супрацьлеглы святасці (Douglas, 1984); 6) як з’яву сацыяльную – з выкіданнем людзей і тэрыторый (Bauman, 2004); 7) як стан пасля катастрофы (Бодрыйяр, 1997); 8) як нешта аднаразова анталагічнае (Kennedy, 2007); 9) як карналізаваны аб’ект (Manga, 2003: 21, 161–204); 10) як энтрапію; 11) як блакаду камунікацыі.

Засяродзімся на фетышысцкіх і (дыс)камунікацыйных аспектах смецця.

2. Тэрмін “фетыш” сёння ўжываецца ў сэкспацталогіі (Adams and Sutker, 2002: 761–763), папулярна тэорыя таварнага фетышызму (Маркс, 1960: 80–93), але ў першым апісанні фетышу (Brosses, 1992) падкрэсліваліся смеццевыя якасці.

Фетыш як экспансія “*другаснага і нязначнага*” (Binet, 1888: 67), што замяняе сабой цэлае, як выпадзенне рэчы з грамадскіх абменаў (Böhme, 2012: 273) ёсць узнясеннем смецця, выстаўленнем яго на сцэну. У сваю чаргу, смецце – гэта фетыш, пазбаўлены нарцысізму. Незасвоенасць моўных практык у супольнасці, моўныя збоі спараджаюць сітуацыю, калі парцэляваная група прагне фетыша, які б над ёй уладарыў (Маркс, 1957: 208). Увогуле, “*культ аўтарытарнага і харызматычнага кіраўніка ёсць адной з праяў фетышызму*” (Огурцов, 2010: 184).

Збоі праяўляюцца ў Беларусі расколамі ў звязях, скандаламі, маргіналізацыяй беларускай мовы.

3. З камунікацыйнага пункту гледжання засмечванне – гэта асада інфармацыйнага канала праз ягоную акупацыю ці праз маргіналізацыю. Асада – адсылка да “*investissement*” надзараваных целаў Мішэля Фуко (Foucault, 1998: 309–310). Але тут “у асадзе” – каналы камунікацыі.

Акрамя таго, смеццем ёсць усё, што выпадае з камунікацыі. Такім чынам у “смецце” пераўтвараюць людзей і групы, калі людзей выкідаюць з працы, стыгматызуюць як “адмарозкаў” у дзяржаўных СМІ. Смеццем становяцца і творы – цензураваныя, не дапушчаныя да гледача, арыштаваныя на мяжы.

Паказальна, што не пазней за 1997 год у Адміністрацыі прэзідэнта прапанавана “*паменшыць, абмежаваць, лакалізаваць прастору партыйна-палітычнай апазіцыі ў нашым грамадстве (...). Мэтазгодна (...) звесці апазіцыйную дзейнасць да лакальнага выражэння меркаванняў розных апазіцыйных груп (...). Партыйна-палітычныя баталіі вельмі важна зрабіць малацікавымі і малазначнымі для большасці насельніцтва*” (Храмов і Криштапович, 1997: 28).

4. Сіндром Плюшкіна (сіндром паталагічнага збіральніцтва), цудоўна апісаны Мікалаем Гогалем (1952: 347), як узорны прыклад камунікацыйнай блакады – гэта немагчымасць пазбавіцца ад старых рэчаў, звальванні іх у адну кучу – што ў рэшце рэшт блакуе праходы і дзверы і робіць праблематычным жыццё ахвяры (NSGCD, 2003). У Беларусі, на сацыяльна-палітычным узроўні, гэты сіндром праяўляецца ў захаванні помнікаў камуністычным правадырам, у назвах вуліц і ў сімвалічнай прастору (савецкія знакі і святы).

5. Рафінаваная праява сіндрому Плюшкіна – акупаваць прастору “пустым месцам”: заблакаваць уваходы на цэнтральны пляц, каб там не адбылася дэманстрацыя, абвясціць, што ў будынку, дзе мусіць адбыцца з’езд апазіцыйнай партыі, “прарвала каналізацыю”, ці хаця б адправіць на вясковую плошчу трактары, каб яны падымалі пыл і не далі магчымасці мастаку паказаць свае творы.¹

“Дзяржаўную ідэалогію” Беларусі можна таксама разглядаць як акупацыю “пустым месцам”. Не спыняюцца скаргі, што ідэалогіі дасюль няма, што не “лягло на душу” (Лукашенко, 2014). Мэта ідэалогіі – акупаваць час рэфлексіі.

Каб кіраваць, сучаснай аўтарытарнай уладзе няма патрэбы вытвараць веды (як патрабуе Фуко). Дастаткова распыліць альтэрнатыўныя камунікацыйныя каналы, выцесніць іншыя праекты Беларусі на маргінэз, асадзіць іх – і самім заняць месца.

6. Мілітарна-фетышысцкае кіно, благія творы прыўладных пісьменнікаў, папулярная (толькі праз адміністрацыйны чыннік) музыка – смецце, якое займае месца і разбурае каналы камунікацыі.

Следам за Эндзі Уорхалам Максім Жбанкоў прапаноўваў утылізаваць смецце праз артыстычныя практыкі (Уорхол, 2002: 85–86, 128–129; Жбанков, 2013: 73–85), але для Беларусі гэтага недастаткова. Варта раздробленыя камунікацыйныя каналы зрабіць глыбокімі – праз трансляваны змест.

Бібліяграфія

1. Бодрийяр, Жан (1997). «Город и ненависть», *Логос*, 9: 107–116.
2. Гогаль, Мікалай (1952). *Выбраныя творы*. Мінск: Дзярж. выд-ва БССР.
3. Жбанков, Максим (2003). *NO STYLE. Белкульт между Вудстоком и «Дажынкамі»*. Вильнюс: ЕГУ.
4. Лукашенко, Александр (2014). “Пресс-конференция Александра Лукашенко для СМИ России 17 октября”, *Телеканал СТБ* 18.10.2014, URL (доступ 28.01.2016): <http://www.ctv.by/novosti-minska-i-minskoy-oblasti/aleksandra-lukashenko-provedet-press-konferenciyu-dlya-smi-rossii>.

¹ 25 сакавіка 2014 года ўлады Бабра так перашкаджалі мастаку Алесю Пушкіну.

5. Маркс, Карл (1957). «Восемнадцатое брюмера Луи Бонапарта», в Карл Маркс и Фридрих Энгельс, *Сочинения*, т. 8. Москва: Государственное издательство политической литературы.

6. Маркс, Карл (1960). «Капитал. Критика политической экономии. Том первый», в Карл Маркс и Фридрих Энгельс, *Сочинения*, т. 23. Москва: Государственное издательство политической литературы.

7. Огурцов, Александр (2010). «Фетишизм», *Новая философская энциклопедия*, т. 4. Москва: Мысль.

8. Уорхол, Энди (2002). *Философия Энди Уорхола (От А к Б и наоборот)*. Москва: Д. Аронов.

9. Храмов, В. и Криштапович, Лев (1997). *Беларусь: твой путь? Научно-аналитический доклад*. Минск: Белинформпрогноз.

10. Adams, Henry E. and Sutker, Patricia B., ed. (2002). *Comprehensive Handbook of Psychopathology*. New York: Kluwer Academic Publishers.

11. Assmann, Aleida (1996). "Texts, Traces, Trash: The Changing Media of Cultural Memory", *Representations*, 56: 123–134.

12. Bauman, Zygmunt (2004). *Życie na przemiał*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

13. Binet, Alfred (1888). *Études de psychologie expérimentale: Le fütichisme dans l'amour; La vie psychique des micro-organismes; L'intensité des images mentales*. Paris: Octave Doin, Éditeur.

14. Böhme, Hartmut (2012). *Fetyszizm i kultura: inna teoria nowoczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

15. Brosses, Charles de (1992). *O kulcie fetyszyw*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

16. Cartmell, Deborah et al., ed. (1997). *Trash Aesthetics: Popular Culture and Its Audience*. London: Pluto Press.

17. Douglas, Mary (1984). *Purity and Danger: an analysis of concept of pollution and taboo*. London: Routledge.

18. Foucault, Michel (1998). *Nadzorować i karać: narodziny wikzienia*. Warszawa: Fundacja Aletheia.

19. Kennedy, Greg (2007). *An ontology of trash: The Disposable and Its Problematic Nature*. New York: State University of New York Press.

20. Manga, Julie (2003). *Talking Trash: The Cultural Politics of Daytime TV Talk Shows*. New York: NYU Press.

21. Rathje, William and Murphy, Cullen (2001). *Rubbish! The Archeology of Garbage*. Tucson: University of Arizona Press.

22. Sulima, Roch (2000). *Antropologia codzienności*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

23. NSGCD (2003). *The NSGCD Clutter-Hoarding Scale: Official Organizational Assessment Tool* (2003). St. Louis: NSGCD.